

דב תחת האשה האמצעית — כולן טמאות, שחוששים שמא זזו בשנתן⁽⁴²⁾, ונזדמנו גם האחרות למקום שכיבת האמצעית.

תחת האשה הפנימית, היושנת סמוך לקיר — שתים הפנימיות טמאות והחיצונה טהורה, שאין חוששים שזזו כה הרבה עד שהגיע חיצונה לפנימית⁽⁴³⁾.

תחת החיצונה — שתים החיצונות טמאות, והפנימית טהורה.

אימתי אמרו שאם נמצא תחת החיצונית הפנימית טהורה — בזמן שעברו להכנס למטה דרך מרגלות המטה.

אבל אם עברו דרך עליה, שעברו כולן דרך צידה החיצון של המטה — כולן טמאות. כי שמא נפל מהן הדם כשעברו שם בשעת

זקנה ושאינה זקנה — תולה זקנה בשאינה זקנה, מפני שהזקנה מסולקת מדמים.

בתולה נ' בתולת דמים' — שלא ראתה עדיין מעולם דם ושאינה בתולה — תולה בתולה בשאינה בתולה.

שכל ארבעת נשים⁽⁴¹⁾ אלו הן בחזקת מסולקת דמים ומסתבר שלא מהן הדם.

היו שתיהן עוברות, שתיהן מניקות, שתיהן זקנות, שתיהן בתולות — זו היא ששנינו, 'לא היו ראיות לראות — רואין כאילו הן ראיות' לראות, וכיון שיצא דם מביניהן בהכרח שראתה אחת מהן בניגוד לטבע הסילוק, וטמאות שתיהן מספק.

א-א

מתניתין:

שלוש נשים שהיו ישנות במטה אחת ונמצא

כיון שיש לה יום קבוע לראיותיה מסתבר לתלות שהגיע הדם באותו היום ואין חוששים ליום קודם, וראה עוד להלן הערה 113.

42. הרשב"א והרא"ש הביאו בשם הראב"ד שדין המשנה הוא דווקא בנשים ישנות, אבל ג' נשים ערות ששכבו במיטה טמאה רק האשה שתחתיה נמצא הדם כשהן נעורות, שאין לחוש שזזו בלא ידיעתן.

43. במשנה לעיל [נו ב] מצינו שאשה שמצאה כתם על שמיכה שמתכסה בה בשנתה טמאה אפילו כשמקום הכתם אינו כנגד בית התורפה, שחוששים שמא נתהפכה בשנתה ונתהפך העליון לתחתון. והקשה הרשב"א מדוע במשנתנו חוששים רק לתזוזה מועטת, ודלא כמשנה לעיל שחששה גם לתזוזה מרובה. ותירץ, שמשנתנו

ששונה דין התליה בנדה מדין התליה בסוגייתנו, שבנדה היא מפני שתולים קלקלה במקולקל ובסוגייתנו הוא משום שתולים במסתבר יותר.

41. בגמרא לעיל [ד ב] מצינו אשה נוספת שנחשבת ל'מסולקת דמים', והיא אשה שיש לה וסת קבוע שמסולקת היא בימים שאינם ימי הוסת. וכתבו התוס' [ד"ה עוברת] שסוגייתנו השמיטה בכוונה את בעלת הוסת מפני שדינה שונה מד' הנשים, וכשנמצא דם מתחת לאשה שיש לה וסת ולאשה שאין לה וסת אינה תולה בעלת הוסת בחברתה. והקשה הרע"א [ה א] שבתוס' [שם, ד"ה הא שאר נשים] מבואר שלענין טמאה למפרע סילוק הוסת הוא חזק יותר מסילוק ד' הנשים, ומדוע גרע דינו בענין תליה. ותירץ שאין כוונת התוס' שבעלת הוסת אינה מטמאת למפרע מפני שהיא מסולקת, אלא

כניסתן פנימה.

בדקה אחת מזהן ונמצאת טהורה — היא טהורה, ושתיים נמצאות (44).

בדקו שתיים ומצאו טהורות — הן טהורות ושלישית נמצאה.

שלושתן ומצאו טהורות — כולן נמצאות, שבכרח אחת טענה בבדיקתה, ואין ידוע מי היא.

למה הדבר דומה — לגל טמא ובו כזית מן המת שנתערב בין שני גלים טהורים, ובדקו אחד מזהן ומצאו טהור — הוא טהור ושנים נמצאים.

שנים ומצאו טהורין — הם טהורין ושלישי טמא.

שלושתן ומצאו טהורין — כולן נמצאים,

דברי רבי מאיר.

שרבי מאיר אומר: כל דבר שהוא בחזקת טומאה — לעולם הוא בטומאתו, עד שיודע לך טומאה היכן היא.

וחכמים אומרים: בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה שמעולם לא נחרשה, ואם לא מצא — מטהרינן לכולהו, על אף שודאי לנו שהיתה הטומאה באחד הגלים.

גמרא:

מקשה הגמרא: מאי שנא לעיל ברישא [במשנה הקודמת] — דלא מפליג היכן נמצא הדם אם תחת הפנימית או החיצונית, ומאי שנא סיפא דקמפליג?

ומתרת: אמר רבי אמי: המשנה הקודמת מדברת שישנו באופן שהיו משולבות יחד,

במשנתנו שהתירה על סמך שבדקה ומצאה טהורה, או שמא ישנו חילוק בין בדקה ומצאה טמאה לבדקה ומצאה טהורה.

הראב"ד [בעלי הנפש, שער הכתמים ב, ז] השווה בין בדקה ומצאה טמאה לטהורה, ובשניהם הצריך שתבדוק ב'שיעור וסת'. והרז"ה [שם] חולק וסובר שבבדקה ומצאה טהורה מועילה גם בדיקה מאוחרת. ובהגהות הגרע"א [קצ נא] כתב שאף על פי שבבדקה ומצאה טמאה צריכה לקנח בלבד מפני שבדיקה בחורים וסדקים אורכת יותר משיעור וסת, בבדקה ומצאה טהורה צריך שתבדוק בחורים וסדקים. שדווקא במצאה טמאה יתכן שהחל הדם לצאת בסוף הבדיקה שהיא לאחר שיעור וסת, אבל במצאה טהורה מלמדת הבדיקה על כל משך זמן הבדיקה, וכשנמצא העד נקי בהכרח שגם בתחילת הבדיקה שהיתה בשיעור וסת לא היה דם.

מדברת במיטה שאין עליה סדין וכל שינוי המקום יכול להיות רק כתוצאה בתזוזת הנשים, ולכן לא חששו לתזווה מרובה, מה שאין כן במשנה לעיל שנמצא כתם על השמיכה, חששו שהשמיכה זזה הרבה ממקום למקום. והרא"ש תירץ, שגם אם משנתנו במיטה שיש בה סדין עדיין ישנו חילוק בין סדין שתחיה לשמיכה שעליה, שדרך שמיכה שמתכסה בה לזוו יותר מאשר הסדין שמציעה תחתיה.

44. במשנה הקודמת [ס ב] מצינו שאם בדקה אחת ומצאה טמאה, חברותיה טהורות. ונתבאר בגמרא שדווקא אם נעשתה הבדיקה ב'שיעור וסת' היא מועילה להוכיח מה היה המצב בשעת מציאת הכתם, אבל בבדיקה מאוחרת יותר חוששים שמא נשתנה המצב בין מציאת הכתם לבדיקה. ונחלקו הראשונים האם דין זה הוא גם

ומכיון שהיו קרובות מאד זו לזו חוששים גם שמא זוהי החיצונה עד למקום הפנימית (45).

שנינו במשנה: "בדקה אחת [וכו'] למה הדבר דומה לגל טמא שנתערב בין שני גלים טהורים".

ומקשה הגמרא: למה ליה למתני "למה זה דומה", והרי דין המשנה פשוט הוא, ואין צורך להסבירו במשל?

ומתרצת הגמרא: הכי קאמר לחו רבי מאיר לרבנן: מאי שנא בדם דלא פליגיתו, שהינכם מודים לי שאם נמצא דם ובדקו שלשתן ומצאו עצמן טהורות, שאומרים שבהכרח היתה טעות בבדיקה, ומטמאים לשלשתן מספק, ומאי שנא בגל דפליגיתו עלי, וטיהרתם את כל הגלים גם כשנבדקו שלושתם ונמצאו טהורים?

ורבנן השיבו: בשלמא התם בשלשה גלים — אימא עורב נטלה, ולכן לא נמצאה בכל הגלים, ואין הכרח שהיתה טעות בבדיקות.

אלא הכא — האי דם שנמצא במיטה מחיבא אתא? בודאי מאחת מהנשים הללו, וכיון שמוכרח הדבר שטענה אחת בבדיקתה, מטמאים לשלושתן.

ומביא רבי מאיר ראייה לדבריו, שיש לחשוש

לטעות בבדיקה: תניא: אמר רבי מאיר: מעשה בשקמה של כפר סבא שהיו מחזיקין בה טומאה, ובדקו ולא מצאו את הטומאה.

לימים, נשבה בו הרוח ועקרתו, ונמצא גולגולת של מת תחובה לו בעיקרו של האילן.

אמרו לו רבנן: משם ראייה?

אימר לא בדקו כל צרכו, אבל במקום שידוע לנו שבדקו כראוי, לא מסתבר שטעו בבדיקה.

ומביאה הגמרא ראייה נוספת שישנם טעיות בבדיקה, תניא: אמר רבי יוסי: מעשה במערה של שיחין שהיו מחזיקין בה טומאה, ובדקו עד שהגיעו לקרקע שהיתה חלקה כצפורן, שלא נזרעה מעולם, ולא מצאו.

לימים נכנסו בה פועלים מפני הגשמים. ונתזו בקרדומותיהן, ומצאו מכתשת מלאה עצמות (46).

אמרו לו: משם ראייה?

אימר לא בדקו כל צרכו.

תניא, אבא שאול אומר: מעשה בסלע בית חרוון שהיו מחזיקין בה טומאה, ולא יכלו

נוספת, משום שאת ההוכחה הקודמת אפשר לדחות שכשמחפשים חפץ מצוי שיטעו בבדיקה ולא ימצאו את החפץ, אבל כשבודקים בקרקע ומגיעים למקום שלא נזרע מעולם לא שייכת בזה טעות, וכדי לדחות תשובה זו הביאה הגמרא את המעשה במערה של שיחין שטעו באבחנה מה היא קרקע בתולה.

45. כך פירש רש"י, וכפי גירסתו 'רישא במשולבות'. אולם התוס' הביאו שבהרבה ספרים לא גרסו 'רישא', ופירשו ש'משולבות' פירשו מכוונות, ונשוב על הסיפא, שדווקא במקרה שהיו מכוונות כל אחת במקומה אינן טמאות שלושתן.

46. בערוך לנר ביאר, שהביאה הגמרא הוכחה

הכמים לברזק מפני שהיתה מרובה.

והיה שם זקן אחד ורבי יהושע בן חנניא שמו, אמר להן: הביאו לי סדינים!

הביאו לו סדינים, ושראן כמים, ופרסן עליהם.

מקום טהרה, שקרקעיתו מוצקה — נשאר יבש, ואילו מקום טומאה שעפרו רך מפני שחפרו בו — נעשה לח⁽⁴⁷⁾, שהעפר הלח ספג את המים מהסדינים.

ובדקן תחת המקום הלח, ומצאו בור גדול מלא עצמות.

תנא: הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים. דכתיב "והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליה".

ומקשה הגמרא: וכי גדליה הרגן? והלא ישמעאל הרגן!⁽⁴⁸⁾.

ומתרצת: אלא, מתוך שהיה לו לגדליה לחוש לעצת יוחנן בן קרח שהודיע לו כי שמע שבא ישמעאל בן נתניה להורגו⁽⁴⁹⁾ ולא חש — מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן.

אמר רבא: האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי — מיהש ליה מבעי⁽⁵⁰⁾.

וימת אתו. ואת כל היהודים אשר היו אתו את גדליה במצפה ואת הכשדים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל".

49. המהרש"א ביאר, שאין כוונת הגמרא שהיה לגדליה לקבל את עצת יוחנן בן קרח שאמר לו 'אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה' [ירמיה מ טו], שהרי אסור היה להורגו מפני השמועה, אלא לא היה לגדליה לבטל את דבריו ולומר לו "שקר אתה דובר" [שם], והיה לו להמנע מלקבל את ישמעאל למצפה ולאכול עמו לחם [שם, מא א]. וכן מבואר גם במהרי"ק [קפח] שכתב, שאף על פי שהתירו לחוש ללשון הרע, דבר פשוט הוא לפני כל יודעי דת ודין שאסור לעשות שום מעשה נגד מי שמספרין עליו. וכן כתב החפץ חיים [רכילות ט ה] שגם במקום שמספור הלשון הרע ישנה הצלה לשומע שידע על ידי זה לשמור עצמו מאותו אדם, אסור לספר לו אם יגיע לו על ידי סיפרו רעה ממש.

50. בחפץ חיים [לשון הרע ו י] ביאר, "צריך לקבל הדבר בדרך חשש בעלמא, היינו רק כדי

47. כן פירש רש"י, אולם התוס' גרסו להיפך, "מקום טהרה לח, מקום טומאה יבש". ולגירסתם פירשו שדברי הגמרא נסובים על הסדין, שבמקום טהרה, שהקרקע אינה סופגת, נשאר הסדין לח. ובמקום טומאה נספגה כל הלחלוחית בקרקע ונותר הסדין יבש.

48. בירמיה [מ יג-טז, מא א-ב] נאמר "ויוחנן בן קרח וכל שרי החיילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפתה. ויאמרו אליו הידוע תדע כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכותך נפש, ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם. ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה. ויאמר גדליהו בן אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעשה את הדבר הזה כי שקר אתה דובר אל ישמעאל.

ויהי בחודש השביעי, בא ישמעאל בן נתניה ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדיו במצפה. ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו איתו ויכו את גדליהו בן אחיקם בן שפן בחרב

הנהו בני גלילא דנפק עליהו קלא דקטול נפשא.

אתו לקמיה דרבי טרפון.

אמרו ליה: לטמרינן מר, יחביאנו אדוני, לפי שלא הרגנו אלא זו עליה.

אמר להו: היכי נעביד?

אי לא אטמרינכו — חזו יתייכו השלטונות ויהרגוכם.

אטמרינכו — הא אמור רבנן האי לישנא בישא, אע"ג דלקבולי לא מבעי — מיחש ליה מבעי⁽⁵¹⁾.

אלא, זילו אתון טמרו נפשייכו.

"ויצא עוג מלך הכשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי, ויאמר ה' אל משה אל תירא"⁽⁵²⁾.

ודנה הגמרא בפסוק זה: מכדי, סיחון ועוג

התוס' הביאו מהשאלות דרב אחאי שחלק על רש"י וביאר, שחששו של רבי טרפון היה שמא ימצאם המלך בביתו ויהרוג את רבי טרפון על כך שניסה למלטם, ומפני שהיה בדבר סכנה נמנע מלהטיב עמם ולהצילם. והקשה היעב"ץ, אם כן, מדוע רק מפני שחשש רבי טרפון שבאמת רצחו נמנע מלהצילם והרי גם אם שקר היה המעשה היה רבי טרפון פטור מלהצילם, שהרי המלך סבר שהמעשה אמת והיה הורגו אם היו נמצאים בביתו.

52. המאירי פירש שהביאה הגמרא נידון זה כאן, משום שמבואר בסמוך שפחדו של משה היה מפני שעוג הציל את לוט בכך שאמר לאברהם שנסבה לוט, וחשש אברהם ללשון הרע שסיפר לו עוג וערך מלחמה עם ד' המלכים. ויש לדייק, שבהערות הקודמות הבאנו שאסור להרע לאדם שסיפרו עליו לשון הרע ורק התירו לחשוש לדבר, ואילו אברהם אבינו עשה מעשה, ובהכרח שאין איסור קבלת לשון הרע על עכו"ם. ואם כן, אין דמיון מאברהם אבינו לסוגייתנו.

ובתוס' [ד"ה זה] פירשו, שמעשהו של עוג היה בו איסור לשון הרע, מפני שמטרתו בסיפרו לאברהם היה שיהרג במלחמה וישא את שרה, ואף על פי כן היה ירא משה שמא תעמוד לו

לשמור את עצמו ממנו שלא יגיע לו היזק על ידו, ולא יהא זה הדבר אפילו בגדר ספק, דמעמידין לאדם בחזקת כשרות, ולכן מחויב עדיין להטיב עם הנידון בכל הטובות שצוותה התורה לשאר אנשים מישראל, כי לא נגרע ערכו בעינינו על ידי הלשון הרע לשום דבר רק שהתורה התירה לחוש לענין לשמור עצמו ואת אחרים ממנו". ובבאר מים חיים [כה] הביא שדין זה נלמד מהמהרש"ל [בתוד"ה אטמרינכו] שכתב שגם לאחר ששמעו על אדם שמועה רעה, עדיין הוא בחזקת כשרות, ותולים בודאי שלא עשה את המעשה הרע. והוכיח שכן סבר גם הרא"ש [ה].

51. רש"י ביאר, שחשש רבי טרפון להסתרים מפני שאם באמת רוצחים הם אסור להצילם. והקשה הרא"ש [ה] וכי בשביל קול בעלמא שיצא על אדם יהיה אסור להצילו. ובבאר מים חיים [לשון הרע ו כח] תירץ, שסבר רש"י שבענין רציחה יש לחשוש שמא ירצח אחר כך אנשים נוספים ולכן אסור להצילם. עוד תירץ, כיון שהיתה להם אפשרות להציל את עצמם כמבואר בסמוך שאמר להם זילו אתון טמרו נפשייכו, לכן נמנע מלהצילם. אבל בשאר המקרים מודים כולם שאסור להמנע מלהטיב עם אדם שיצאה עליו שמועה רעה.

שאמר: שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר "ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי".

ואמר רבי יוחנן: זה עוג, ונקרא 'פליט' מפני שפלט מדור המבול⁽⁵⁴⁾.

תנו רבנן: בגד שאבד בו כתם של דם נדה שמתמא במגע מעביר עליו שבעה סממנין [המפורטים במשנה הסמוכה], ומבטלו, לכתם, ומעתה אינו חוזר ומטמא, ויכול להטבילו במקוה ולטהרו⁽⁵⁵⁾.

רבי שמעון בן אלעזר אומר: בודקן א-ב "שכונות שכונות", [מקומות מקומות], ובסמוך יבואר שטח כל מקום⁽⁵⁶⁾, ואם לא

אחי הווי. דאמר מר: סיחון ועוג — בני אחיה בר שמחזאי [אחד המלאכים שירדו בדור אנוש] הווי.

ואם כן⁽⁵³⁾, מאי שנא מעוג — דקמסתפי, שחשש משה מפניו, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי?

ומבארת הגמרא מנין לנו שפחד משה מעוג: אמר רבי יוחנן אמר רבי שמעון בן יוחי: מתשובתו של הקב"ה לחששו של אותו צדיק [משה] — אתה יודע מה היה בלבו של משה, שמכך שהוצרך הקב"ה להשיבו 'אל תירא אותו' נלמד שמשה היה ירא.

ומה שפחד מעוג ולא מסיחון, זהו מפני

55. רש"י הביא שני מקרים שכתוצאה מהם אבד הכתם: א. שנשפכו מים על הבגד. ב. שנפל על הבגד גם דם בהמה ואין ידוע איזה מהדמים הוא דם נדה.

התוס' הקשו, מדוע הצריכה הגמרא שיעביר ז' סממנים על הבגד, והרי בגמרא להלן [סב ב] מבואר שכל מטרת הסממנים היא להבהיר את הכתם ולהביאו למצב שאינו מקפיד עליו יותר, ואם כן, כתם שאבד ואין מקפיד עליו יש לטהרו גם בלא סממנים. ומקושת התוס' הוכיח הערוך לנר שפירשו כפירוש הראשון שכתב רש"י, שאבידת הכתם היתה כתוצאה משפיכת מים שגרמו לכך שאינו ניכר יותר, שהרי לפירוש השני, שאבידת הכתם נעשתה על ידי שנתערב בדמים אחרים, עדיין ניכר הדם ומקפיד הוא עליו, ואין מקום לקושייתם.

56. הקשה הרש"ש, שלפירוש רש"י [המובא בהערה הקודמת] שאבידת הכתם נגרמה כתוצאה מנפילת דמים אחרים, מהי התועלת בבדיקה, והרי הדם ניכר ולא קשה למוצאו אלא שאין ידוע מקורו. ותירץ הערוך לנר, שבבדיקה

זכותו. וראה בערוך לנר מה שתמה על פירושם.

53. בערוך לנר הקשה, מה בכך שעוג וסיחון אחים היו, וכי לא יתכן שאח אחד גיבור היה והשני חלש. ותירץ על פי המבואר בתנחומא, שפחדו של משה היה מפני שגילו של עוג היה ת"ק שנים, וסבר, שבודאי האריך עוג ימים מפני זכות שבידו, וחשש שמא תעמוד לו הזכות גם במלחמה. ולכן הקשתה הגמרא כיון שאחים היו בהכרח שלא נפל סיחון בגילו בהרבה מעוג, ומדוע לא חשש משה מאריכות ימיו של סיחון.

54. התוס' הקשו, כיון שסיחון ועוג אחים היו בהכרח שגם סיחון נמלט מהמבול, ומנין לנו ש'הפליט' הוא עוג ולא סיחון. ותירצו, שדבר זה נלמד מכך שפחד משה מעוג ולא מסיחון.

ותמה המהרש"א, אם גם סיחון נמלט מהמבול מדוע הזכירה הגמרא בזבחים רק שעוג נמלט מהמבול. ותירץ, שבמדרש כתוב שאשתו של חם התעברה מאחיה בן שמחזאי, ונכנסה לתיבה בעודה מעוברת, ועובר זה הוא סיחון.